

Kik voltak a fertálymesterek?

Jelölés a „suttogókban”.
Válogatás: Apollónia napján

A farsangi időszak úgyszólván kínálja az alkalmat arra, hogy régi könyvek, megsárgult iratok, öregek visszaemlékezései alapján, szóljunk Eger város, a maga nemében páratlan, így tehát egyedüli intézményéről a fertálymesterségről.

Farsang idején, szent Apollónia napján történt ugyanis esztendőről esztendőre a fertálymester-választás, korabeli elnevezés szerint a „Fertálymestertétel”. Az újonnan megválasztott fertálymesterek, ekkor vették vállukra a százcú köpönyeget és a szalagos botot, a polgári öntudatnak ezt a díszes királyi jogarát. Ebben mentek el közösen a templomba, hogy új tisztségükre felesküdjének.

Breznay Imre kutatásai révén tudjuk, hogy homán az elnevezés, a cím és a rang. A XVII. század végén a török kivonulása után a körülmények szükségessé tették, hogy a fallal bekerített városnak, amely négy kerületre „seriesre” oszlott —, legyen olyan köztisztviselőben álló bizalmi embere, aki tud írni, olvasni és személyes tekintéllyel is rendelkezik. Ezeket először a latinos elnevezés szerint „decurióknak”, később „tizsedeknek”, majd fertálymestereknek hívták, amely elnevezést Eger város polgárai — a kalapos király II. József németesítő törekvéseinek ellenszegülve —, pusztán hazafiságból német eredet miatt ideiglenesen „negyedmesterekre” változtatták.

A török után a német iparosok és kereskedők mind nagyobb számban ársztották el Egert és környékét, akik többnyire a már említett fertályokban laktak, ott telepedtek le. A fertálymestereket eleinte a városnegyedek (hatvani, maklári, felnémeti stb.) polgárai maguk közül választották, de később már csak azok folyták be a választásba, akik e tisztséget már viselték. *Any nyit tudunk, hogy az 1774/75. évi városi költségvetés már tíz fertálymester stalláriumára vett fel fejenként 12 forintot.* Akkor a költségvetés július 1-jétől június 30-ig tartott, vagyis magában foglalt egy nyári és egy téli fél esztendőt.

Másfél évszázaddal később farsangkor már mintegy háromszáz egri polgár találkoztott a pincékben, fehér asztalok körül a „fertálymestertételre”. Ez idő tájt már minden fertálynak 20—25

tagot számláló fertálymesteri testülete volt, így az Apollónia-napi ceremónia megmozgatta az egész várost.

A választásokat megelőzően a „kiérdemült” fertálymesterek január hónap folyamán a *tényleges fertálymester pincéjében, úgynevezett „suttogóra” gyülekeztek össze, ahol bizalmas beszélgetések során vették számba azokat a köztisztviselőket, akiket e tisztséggel megbízni érdemesnek tartottak.* Így kellő puhatolozás után meg is állapodtak a megválasztandó új fertálymester személyében. A választás a lelépő fertálymester búcsúzóvacsorájára előtti történt és erre a vacsorára minden negyedbeli kiérdemült fertálymestert meg kell hívnia a tisztségétől megváltó fertálymesternek.

A választás, illetve a vacsora előtt, küldöttséget menesztettek az új fertálymesterhez, hogy meghívják a választásra, és a beiktatásra. A választásról jegyzőkönyvet írtak és azt betérjesztették a város polgármesteréhez. A választás részt vett egy-egy városi biztos, aki őrködött a választás tisztasága fölött. A megválasztott új fertálymester esküt tett, majd kezdődhetett a lelépő fertálymester vacsorája, amely után a megválasztott fertálymester reggelire hívta meg a jelenlévőket az ő tisztes házába, vagy pincéjébe, és egyben átadta a meghívást az egy esztendő múltával megint esedékes búcsúvacsorára is.

Ez idő tájt a megszólítás: „barátné asszonyom” és „barátom uram”. Maga a vendégség elnevezését „traktának” mondták.

Méltán lehetünk kíváncsiak arra, hogy mik voltak a fertálymester kötelességei? *Tennivalók szép számmal akadtak, sőt az évtizedek, a századok múltával meg is szaporodtak, amint ez a városi jegyzőkönyvből kitűnik.*

Ők hívták fel a lakosságot az adófizetésre, évente személyesen ellenőrizték — házról házra —, hogy rendben vannak-e a kémények, söprik-e az utcákat s megvannak-e mindenütt a tűzrendészeti követelmények. Csend- és rendbiztosí szerepe is vállalkoztak, őrködtek a közérkölcsök felett. Összegyűjtötték az adományokat, betartatták a földesuraságok rendeleteit, és ezenkívül bizalmas ügyekkel is foglalkoztak; „A fertálymesterek lettek hiték szerint minden titkokat magokba tartani kötelesek, azokat senkinek ki ne beszéljék”.

Feljogosításuk volt helyszíni bírságolásokra is. Így a rendbontókat, csendháborítókat, csavargókat, részegeskedőket és káromkodókat a csínytevések helyszínén megbüntethették. A fertálymesteri bot tényleges hatalmat jelentett.

Az utcán való csoportosulás miatt állítottott a magisztrátus elé több házaseMBER és legény. Kimondta például a tanács, hogy a „Verbung ház előtt, a Hóhér közén, a Csurgóban csoportosulni tiltatik. Árestomba velük. 1791. január 5 napján”.

Eger már akkoriban is börtváros volt, így az italozás sok gondot okozott a fertálymestereknek. Bizonyított erre az alábbi két szigorú tanácsai rendelet is: „Télben 9 óra, nyárban pedig 10 óra után a Kortsmákon való Musika és az Uttzákön való tsavargás tilalmazatik. A Bor mérés tiltott időben nem szabad. Külső Boroknak és Pálinkáknak vétele, ide behozása Confiscatio büntetése alatt tilalmazatik”.

A fertálymesterek közül több egyéb tisztségre is választottak embereket. Így 1727-ben Eger város első negyedének fertálymestere *Köszöghy János* 9 jelölt közül egyhangúlag választott meg piacbírónak, *Csank György* pedig malombírónak.

Úgy tűnik, bizony nincs új a nap alatt: a fertálymesterek bokros teendőik között segítséget nyújtottak a polgároknak az „adóbevallásban” és a portiószedésben. Ők osztották ki a fertályokban az adófizetésre intó cédulákat, és védtek a családi élet nyugalmát: *Dér Tamás* 1778. február 4-én fejbe verte feleségét, ezért a Seriesbeli fertálymester a magisztrátus elé állította. 1827. augusztus 26-án leeggett az egri belváros nagyobbik része, ennek következtében rendkívül szigorú tűzvédelmi szabályok léptek életbe, amelyeket szintén a fertálymesterek ellenőriztek.

Az egri fertálymesteri testületre tehát mind nagyobb feladat hárult az idők folyamán, úgy hogy a tiszteletdíjas fertálymesterek mellé néhány „fizetett” személyt is választottak. Aki végigtanulmányozza: a fertálymesterek névjegyzékét, tapasztalhatja, hogy ott a legrégebb egri familiák nevei szerepelnek: Ali, Bóta, Bajzát, Anyalossy, Holló, Sebestyén, Ringelhann, Grónay, hogy csupán néhányat említsünk.

Vendéglátásokban és ünneplésekben Eger városa a múltban sem szűkölködött. Így neveze-

tesen a „Borhét” volt az az időszak, amikor rengeteg idegen, nagyszámú politikai és közéleti hatalmasság érkezett a városba. A megnyitó ünnepség élén ott vonultak a fertálymesterek is ünnepi kontósban és a fertálymesterek címerével, büszkén hirdetve városuk három, négy évszázados történelmét és emlékét.

Az országban egyedüli, a maga nemében páratlan fertálymesteri szervezetet oly annyira tökéletesítették az idők folyamán, hogy még a saját tiszparancsolatukat is megalkották. Erről ír az „Egri Katolikus Tudósító” 1931 áprilisi száma: „A város II. negyedének fertálymesteri traktáján öltött testet a gondolat, hogy alkottassék meg a fertálymesterek tiszparancsolata”.

Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy a választott fertálymesterek, miként tudtak — pusztán a fertálymesteri bottal — érvényt szerezni intézkedéseiknek? Erre néhány példát a múltból:

„Pálok Gergely, aki Póka János hites fertálymestert szókkal sértegetni bátorzkodott, a mai nép reggeltől folyvást holnap reggel 8 óráig Purgely áristomba tétetett”.

„Kis Márton a Felnémeti negyedben meghunczfutolta Hoffelner János fertálymestert. Azért mert e motskos szokat kibőffenteni nem állotta, ezért 12 pálczára ftélték. 1753. június 22”.

A fertálymestereket, bár nekik fegyverük nem volt, a törvény kemény szigorral védte és velük szemben, bárminemű inzultust megtörtölt.

E megemlékezésből is kitűnik, hogy a fertálymesterség közhivatalként szerepelt Eger városban. Működésüket megkülönböztetetten fontosnak, tiszteletre méltó szolgálatnak tekintették, e tisztségbe kizárólag erkölcsileg és anyagiilag kifogásolhatatlan személyeket választottak meg, és alig taláunk rá példát, hogy kevesen is visszaéltek volna hatalmukkal, vagy érdemtelenné válva visszahívták volna őket. Ha akad is ilyen az mind a személyre mind a családjára sokáig kiható szegény és gyalázat volt.

Farsang táján talán nem hiábavaló felvillantani a múltat, a hazánkban egyedülálló, sajátágonosan egri, a városi közigazgatást segítő és szolgáló testület több évszázados múltját, amelynek olyan világi és egyházi vezetői voltak, akikre méltán lehetett büszke Eger városa, de Heves megye is.